

řadě i pro autorovo celkové pojetí obrazového doprovodu. Jak jsme si již u něj zvykli, učinil z něj totiž zcela integrální součást knihy. Nespokojil se tedy jen se stručnými popiskami, ale v některých případech jsou půl nebo dokonce i celostránkové. Tím plní i roli velice hutných výkladových hesel, popisů pozoruhodných válečných epizod či biografických medailonků – jak českých aviatiků, tak i některých jejich ruských, italských či britských protivníků. Jejich tvorba sama o sobě od autora nepochybně vyžadovala důkladný archivní výzkum osobních spisů. Opravdu se je vyplatí číst. Pokud by byly včleněny do hlavní výkladové linie, příliš by ji zatížily (zde ji však spíše rozvíjejí), na poznámky pod čarou by byly příliš rozsáhlé a asi by je málokdo četl.

Desítky, možná stovky fotografií mají v knize premiéru doslova světovou. Vedle celé řady portrétních, které k řadě osobností konečně přiřadily tvář, k nim patří i vyslovené raritky. Například dosud úplně neznámý snímek Brumovského Albatrosu D.III (Oef) se symbolem umrlčí lebky, či jiný, tentokrát Novákův D.III s dravcem na trupu, nebo havarovaný D.II, v němž po válce přišel o život Gottfried Russ, atd. Škoda jen, že někdy se fotografie tísni tři, výjimečně i čtyři na jediné tiskové straně, celá řada z nich by totiž zasluhovala zvětšení. Je to nutná daň za daný formát knihy a ostatně i za její celkový rozsah, který není nafukovací a i beztak je úctyhodný.

Na druhou stranu ovšem k přednostem knihy patří věc, která není u našich historiků vůbec samozřejmá: přestože jde o odbornou publikaci, knížka se tak dobře čte. A to i přesto, že pro většinu čtenářů patrně půjde o problematiku novou a ne vždy zcela jednoduchou.

Zájemce o historii 1. světové války a rakousko-uherských počátků našeho letectví vůbec tak dostává do rukou zdařilý a poutavý počin autorský i chvályhodný nakladatelský, který současně představuje i velice cenný příspěvek k tzv. sporu o českého vojáka ve Velké válce. Právě v souvislosti se stoletým výročím neváhám *Na křídlech Světové války* nazvat knižní událostí roku.

David Majtenyi

Pavel Knihař – Ladislav Kudrna (ed.): Legie, můj život. Od vojína k veliteli praporu. Academia – Ústav pro studium totalitních režimů, edice Paměť, sv. 68, Praha 2013, 249 s., ISBN 978-80-200-2289-9 (Academia); 978-80-87211-80-9 (ÚSTR).

Memoárová edice „Paměť“ nakladatelství Academia přináší již tradičně vzpomínky zajímavých osobností (nejen) českých nejnovějších dějin, které velmi často mají vztah i k vojenským dějinám.

Její 68. svazek je věnován událostem, jež až do nedávna tvořily „bílé místo“ v naší historické paměti, a sice účasti občanů bývalého Československa v tzv. první indočínské válce v letech 1946–1954.¹ Nejde při tom o žádnou maličkost, ale o největší bojové vystoupení českých vojáků od skončení 2. světové války. Podle nedávno precizovaných údajů prošlo touto zapomenutou frontou Studené války přes 1600 československých občanů, z nichž více než tři stovky zde položily život.

Pavel Knihař, autor unikátních pamětí „Legie, můj život“ byl jedním z těch, kteří přežili a mohli podat svědectví. Jako sedmnáctiletý student střední průmyslové školy založil krátce po únoru 1948 se spolužáky ilegální odbojovou skupinu. Záhy byl však StB zatčen. Počátkem srpna 1948 se mu za dramatických okolností podařilo uprchnout do americké okupační zóny Německa a po několika týdnech v uprchlickém táboře dobrovolně

vstoupil do řad francouzské Cizinecké legie. Jako uvědomělý odpůrce komunistického režimu chtěl bojovat kdekoliv na světě proti ideologii, která jej připravila o vlast a rodinu. I po odjezdu do Indočiny na jaře 1949 ani na chvíli nepochyboval, že na tomto, v té době jediném, „horkém“ bojišti Studené války pomáhá bojovat i proti komunistům v rodné zemi.

Jeho osudy zde jsou do značné míry netypické – od prostého legionáře se během dvou na sebe navazujících dvouletých turnusů „vypracoval“ na poddůstojníka, resp. rotmistra legie a nositele nejvyššího francouzského vyznamenání pro svou hodnostní skupinu *Médaille Militaire*, která mu byla udělena v roce 1955. V kultivovaném textu pamětí jsme svědky toho, jak válka v Indočíně mění charakter – od drobných přestřelků s malými skupinami Viet-Minhu, kterých se autor účastní v řadách 2. pěšího pluku legie v jižním Annamu v letech 1949–1951, až po těžké boje v severním Vietnamu, kam přijíždí v době, kdy se francouzské síly jen těžko vzpamatovávají ze série tvrdých porážek, které jim dosud podceňovaný nepřítel zasadil na podzim předchozího roku.

Přestože z textu je vidět, že autor patří povahově k lidem, kteří si za žádných okolností nestěžují a jsou naopak připraveni hledat i na nejtěžších životních situacích to pozitivní, je z líčení bojových střetů zřejmé, že Francie již v té chvíli vede boj, který nemůže vyhrát. Legionáři drží opevněné posty, jež se postupně mění v betonové pevnosti a Viet-Minh ovládá celý zbytek Tonkinu. Pokud francouzské velení naplňuje rozsáhlou pacifikační akci, legionáři projdou desítky kilometrů, aniž by se vůbec setkali s nepřítelem – celé divize Viet-Minhu „prosáknou“ přes jejich linie a najednou jim stojí v zádech. Bleskově udeří a zase se stáhnou. Odmítají se mnohem lépe vyzbrojeným a vycvičeným Francouzům postavit v regulérní bitvě a nechat se konečně zničit.

Francie navíc místo sebe nechává bojovat vojáky z kolonií a především legionáře – válka je totiž vlivnou francouzskou levicí považována, i po poskytnutí otevřené pomoci východního bloku, především Číny, nikoliv za střet mezi Východem a Západem, ale za špinavý imperialistický konflikt. Za takové konstelace prostě nelze vyhrát a legionáři jsou schopni tuto porážku za cenu velkých obětí již jen oddalovat (během první indočínské války padlo přes deset tisíc legionářů – Češi a Slováci mezi nimi tedy tvořili nezanedbatelná tři procenta).

Po skončení války se do, nyní již nezávislého Jižního Vietnamu, autor ještě krátce vrátil, aby v lednu 1956 odjel do „vlasti“ legie, tedy do Alžírsko, kde mezi tím dosáhlo národně-osvobozenecké hnutí takových rozměrů, že proti němu musely být nasazeny téměř všechny síly legie, která znovu vedla krvavý boj místo rodilých Francouzů. Porážka a odchod z Alžírsko v roce 1962 byl pro většinu legionářů traumatem, o němž je těžké hovořit i po desetiletích. Stejně je tomu i v případě autora těchto vzpomínek – zatímco vzpomínám z Indočiny je věnována více než polovina textu, šestiletý „alžírský“ pobyt zmiňuje pouze na několika stránkách. Pro nás je mimořádně zajímavý autorův popis zadržení československé lodi *Lidice* v roce 1959, jehož se osobně v roli tlumočnicka zúčastnil.

Autor zůstal legii věrný i v následujícím období. V letech 1964–1967 a 1970–1972 sloužil na Madagaskaru, v lednu 1968 se dočkal jmenování důstojníkem a v letech 1976–1978 velel rotě na polynéském atolu Mururoa. Přestože již v roce 1956 dostal francouzské občanství a byl nositelem vysokých francouzských vyznamenání, byl stále veden jako „důstojník-cizinec“. V této kategorii musel čekat na řádné povýšení až dvojnásobnou dobu oproti rodilým Francouzům. V průběhu 70. let 20. století se tyto podmínky ještě zpřísnily. Autor na ně zareagoval tak, že koncem roku 1978 odešel po třiceti letech služby do zaslouženého „důchodu“.

Odborného editování textu pamětí se zhostil zkušený historik Ladislav Kudrna, který se tímto tématem již několik let soustavně zabývá a vydal o něm řadu zásadních studií i monografií. Kniha je doplněna editorovým úvodem věnovaným dějinám prvního indočínskému konfliktu, průběžným poznámkovým aparátem (na tomto místě je třeba pozitivně kvitovat, že Academia upustila od ještě nedávno praxe zařazování poznámkového aparátu ve zvláštním oddíle až za samotný text) a doslovem, které knihu zásadním způsobem doplňují. Jedinou

¹ V roce 1977 vyšly v exilovém nakladatelství 68 Publishers v kanadském Torontu vzpomínky Karla „Charlese“ Hory „Moje matka Cizinecká legie“, které byly v roce 1993 vydány i v České republice. Ty kromě autorových zážitků z 2. světové války obsahují i popis jeho dalšího působení v legii po únoru 1948, kdy se účastnil bojů v Indočíně, Koreji a Alžírsku. Horovy zážitky byly však velmi dlouho obecně vnímány jen jako jistá kuriozita.

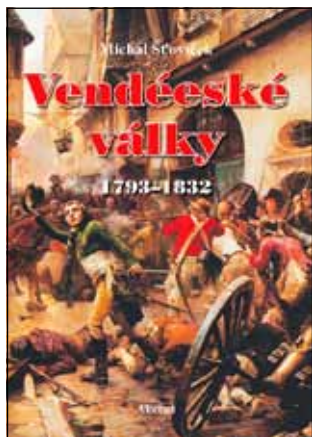
přípomínkou, již bych měl k jejich jinak odborně preciznímu zpracování, je poněkud volně zacházení s ekvivalentem francouzských vojenských hodností. Vzhledem k tomu, že naše vojenská terminologie je v tomto ohledu poněkud odlišná, by pro čtenáře bylo možná srozumitelnější např. používat místo české hodnosti „rotný“ mezinárodního slova „seržant“. Poněkud zavádějící je tím pádem pak i podtitul „Od vojína k veliteli praporu“, vzhledem k tomu, že autor velel naposledy rotě a v samém závěru textu konstatuje, že byl jako záložník do hodnosti „velitele praporu“ povýšen. Při tom je zřejmé, že zde nejde o vojenskou hodnost, ale o funkční zařazení. tato skutečnost by si možná zasloužila nějaké ediční vysvětlení.

V závěru knihy je věnován poměrně rozsáhlý prostor boji Pavla Knihaře za přiznání statutu účastníka odboje a odporu proti komunismu podle zákona č. 262/2011 Sb. Jeho žádost byla našimi úřady vyřešena „šalamounsky“. Osvědčení měl obdržet za svoji činnost ve studentské ilegální skupině v roce 1948, nikoliv však za čtyřletý boj se zbraní v roce v indočínském pekle. Je zřejmé, že oddělení pro vydávání osvědčení o 3. odboji Ministerstva obrany ČR se (snad oprávněně) obává nebezpečného precedentu – aby osvědčení muselo být vydáno desítkám a možná stovkám dosud žijícím veteránům Cizinecké legie, kteří se této války zúčastnili, aniž by bylo možné jednoznačně zjistit, zda nešlo o dobrodruhy nebo kriminální živly, které se v Indočíně dopustily válečných zločinů na civilním obyvatelstvu nebo zajatcích. O tom, jaké komplikace by celá věc mohla způsobit politicky, se snad není třeba ani šířeji rozepisovat.

Na druhou stranu – Pavel Knihař a jeho osud jasně dokazují, že problematiku „našich“ vojáků v indočínské válce není možné smést ze stolu nějakým paušálním konstatováním nebo právní kličkou. Dávno před uznáním prvního i druhého zahraničního odboje bojovaly stovky nejlepších českých vlastenců v řadách jediné armády světa, která je byla ochotná vůbec přijmout – ve francouzské Cizinecké legii. Oni byli jádrem a předchůdcem našich legií ve Francii za 1. světové i čs. jednotek na západní frontě za 2. světové války. Také s nimi v legii sloužili čeští dobrodruzi, hochštapleři i kriminálníci. Jen události světových válek je od nich oddělily. Můžeme se tedy ptát, jak by asi skončil třeba Gabčík s Kubišem, kdyby si Hitler na poslední chvíli rozmyslel věst ve Západem válku... Divali by se na ně ještě léta po pádu nacistického režimu jako na nějaká podezřelá individua, mající na rukou krev?

Možná, že po únoru 1948 byli mezi českými legionáři v převaze mladí dobrodruzi, kteří chtěli prožít romantiku, již znali z rodokapsů, ubožáci, zděšení bídou uprchlických táborů západního Německa, hledající z nich jediné možné východisko, nebo hochštapleři, z nichž se stali profesionální žoldáci. Byla mezi nimi však bez pochyby silná skupina těch, kteří odcházeli do Saigonu bojovat za svobodu Prahy a tuto skutečnost bychom měli do budoucna akceptovat. Snad k tomu přispěje i kniha Pavla Knihaře.

Jiří Plachý

Michal Štoviček:
Vendéské války
1793–1832, Akcent,
Třebíč 2013, 438 s.,
ISBN 978-80-7268-945-3.

Přestože Velká francouzská revoluce dozajista tvoří jeden z milníků světových dějin, k nimž se obrací pozornost jak odborné historické obce, tak i veřejnosti, zůstává pro českého čtenáře v tomto spleťtém období dějin země galského kohouta stále ještě celá řada bílých míst. A to nejen kupříkladu v donedávna

poněkud opomíjených dějinách sociálních, ale poněkud překvapivě i v dějinách vojenských. Této éře totiž v našich končinách schází popularita srovnatelná s tou, již se těší mimo jiné i bezprostředně navazující epocha císaře Napoleona I. a jeho tažení.

Jednou takovouto neznámou kapitolou bezpochyby tvoří i kontrarevoluční povstání odehrávající se převážně mezi lety 1793–1796 na území několika západofrancouzských

departementů a které vešlo do širšího povědomí jako válka ve Vendée. Absence kvalitní tuzemské či překladové syntézy na toto téma je o to překvapivější, že uvedený konflikt není uzavřenou historickou kapitolou, ale i v současné době tvoří svébytné politikum, kdy se francouzské konzervativní kruhy pokoušejí prosadit uznání jedné z fází této války za první moderní genocidu. Je až zarážející, že jediné informace o této problematice v českém prostředí mohl doposud případný zájemce čerpat výhradně z jejího literárního či filmového zpracování výrazně proměnlivé úrovně. Této situaci si je plně vědom i autor recenzované publikace, překladatel Michal Štoviček, který na sebe vzal nelehký úkol přiblížit války ve Vendée tuzemskému čtenáři.

Ve své obsáhlé práci se pokouší nastínit všechny aspekty uvedeného konfliktu, který svou brutalitou zastínil prakticky vše, čím si Evropa prošla až do obou světových válek o více než sto let později. Mimo skutečně detailní popis válečných tažení tak zde čtenář nalezne kapitoly věnované výzbroji a strategii obou stran konfliktu a medailonky jeho nejdůležitějších aktérů, přičemž součástí publikace jsou i stati popisující každodennost ve válku pustošené zemi, způsoby, jak konflikt ovlivnil životy žen na území Vendée a v neposlední řadě stručné shrnutí celé franko-francouzské debaty o tomto konfliktu doplněné jeho rozbořem z hlediska tehdejšího i současného právního řádu a válečných konvencí.

Nicméně za jinak chvályhodnou autorovu snahu o co nejdetailnější přiblížení bojů na území Vendée platí kniha určitou daň v podobě jistého opomíjení mezinárodních a vnitrostátních souřadnic, s nimiž se povstání prolínalo, čímž celý obraz těchto událostí nevyhnutelně ztrácí na plasticitě. Nutno ovšem dodat, že čtenáři obeznámenému alespoň se základními konturami vývoje posledního desetiletí osmnáctého století, nebude činit zasazení jednotlivých událostí popisovaných v knize do výše uvedeného kontextu nepřekonatelný problém.

Závažnější nedostatek knihy však tvoří jistá nepřehlednost textu, k níž dozajista přispívá absence rejstříku. Ve Vendéských válkách se angažovaly desítky povstaleckých a republikánských velitelů a udržet přehled o každém z nich – zvláště při organizačním zmatku, který na obou stranách konfliktu panoval – je mnohdy nad čtenářovy síly. V závěru knihy navíc plynulost textu dále snižuje ne zcela šťastné umístění kapitol hodnotících celý konflikt před oddíly zabírající se jeho dozvuky a nepokoji na západě Francie v letech 1798–1832.

Tento nedostatek zaráží o to více, že na jiných místech autor s obdivuhodnou lehkostí položil na oltář čtivosti textu jeho nestrannost. Při jinak obdivuhodném faktografickém záběru knihy tak dvojnásobně zamrzí každý autorův úrok z pozic objektivního hodnotitele uvedených událostí a jejich aktérů směrem k určité formě adorce oblíbenců (mezi nimiž dozajista figuruje císař Napoleon I.) a naopak zatracování figur, jež se Štovičkovi v důsledku svých činů či morálních vlastností zprotivily. Tak je zde například bez uvedení přesné citace nepřilíš schopný generál Léchelle svými podřízenými kritizován za „imbecilitu“ (s. 162), generál Huché je zase autorem označován jako „odporný hromadný vrah“ (s. 277).

Všechny tyto nedostatky však více než vyvažuje autorův hluboký vhled do problematiky, kdy se mu úspěšně daří vyvracet mýty o celé válce, jež jsou v historickém povědomí velice silně zakořeněny. Tak mimo jiné poukazuje na neudržitelnost tvrzení o rojalistické motivaci řadových povstalců a dokládá, že hlavním katalyzátorem vzpoury byla perzekuce kněží a povinné odvody nařízené republikánským režimem, přičemž snaha o obnovení bourbounské monarchie podle něj posloužila až jako rozbuška následných nepokojů, jež na západě Francie probíhaly v letech 1799, 1815 a 1832.

Autor rovněž pomoci detailního popisu zpochybňuje obzvláště v konzervativních kruzích budovaný stereotyp povstalců jakožto obětí a republikánů jako jediných viníků násilnosti a upozorňuje i na excesy páchané vzbuřeneckými armádami na neúspěšněném obyvatelstvu. Tím však žádným způsobem neomlouvá obzvláště brutální postup republikánských vojsk i civilních úřadů, jejichž jednání by se dnes dalo bez jakýchkoliv pochybností klasifikovat jakožto série válečných zločinů a které měly v konečném součtu na svědomí výrazně více obětí nežli činnost povstalců.

Za kvalitně zpracovaným textem nezůstává pozadu ani obrazový doprovod. Na desítkách reprodukcí dobových grafik, vitrážových oken kostelů i malířských pláten si čtenář může